

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КОВАЛЬСЬКИЙ МАКСИМ РОМАНОВИЧ



УДК 351:332.13

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ
В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана здобувачем шляхом самостійної підготовки наукових досліджень до захисту.

Опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
ДАЦІЙ Надія Василівна,
Поліський національний університет,
професор кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та
публічного управління;

доктор наук з державного управління, старший
науковий співробітник
ДРАГАН Ірина Василівна,
Інститут демографії та проблем якості життя НАН
України, старший науковий співробітник
відділу методології сталого розвитку;

доктор наук з державного управління
ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО Аліна Леонідівна,
Національний університет цивільного захисту
України, начальник наукового відділу з проблем
державної безпеки навчально-науково-виробничого
центру.

Захист відбудеться «18» квітня 2024 року о 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



Світлана МОРОЗ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Публічне управління, використовуючи специфічні механізми регулювання і спираючись на сформульовані пріоритети, призначене створювати кращі умови для територіального розвитку. Стратегія публічного управління територіальним розвитком, як правило, знаходяться в протиріччі, так як неможливо в повній мірі досягти концентрованого зростання окремих територій і пропорційного розвитку економіки країни в цілому. Важливим завданням органів публічного управління є визначення компромісного рівня досягнення цілей територіального розвитку.

Основною метою публічного управління територіальним розвитком є досягнення найбільш ефективного і рівномірного розподілу економічної активності по території країни. Це формулювання характеризує дві сторони публічного управління територіальним розвитком:

- економічну ефективність, яка вимагає раціонального розподілу виробництва в просторі і максимального використання економічного потенціалу кожного регіону з метою загальнонаціонального добробуту;
- соціальну справедливість, тобто таке просторове розподіл економічної діяльності, при якому жителі всіх регіонів мають більш-менш рівні можливості досягнення бажаного добробуту.

В процесі реалізації публічного управління територіальним розвитком необхідно враховувати як специфічні особливості окремих територій, так і довгостроковий характер трансформації сформованих економічних зв'язків і структури економіки території. В державному регулюванні найбільш ефективним засобом публічного управління територіальним розвитком, що забезпечує максимальну концентрацію сил і засобів на досягнення пріоритетних цілей, є використання програмно-цільових методів.

Теоретичні та прикладні аспекти формування, розвитку й реформування місцевого самоврядування та публічного управління в Україні присвячено досить широке коло праць вітчизняних науковців, серед яких можна назвати публікації Р. Войтовича, В. Вакуленка, Н. Гончарук, В. Карпенка, В. Куйбіди, Н. Зіновчука, Я. Малика, М. Пухтинського, Ю. Шарова та інших.

Проблемам публічного управління присвячено багато науково-дослідницьких робіт, серед яких слід виокремити таких науковців, як Г.Г. Кірейцева, О.М. Мороз, Т.О. Осташко, М.А. Хвесика, В.М. Жука та ін. Дослідженням сприяли і праці фахівців у галузі публічного управління а, також вивчення праць її зарубіжних основоположників від Веблена до Дугласа Норта, Джеффри Ходжсона, Рональда Коуза та ін. Проблематика сучасного територіального розвитку в Україні на засадах децентралізації розглядається в працях А.М.Третяка, В.М. Третяк, Т.М. Прядка, Н.О. Капінос, де підкреслюється необхідність запровадження механізмів державного регулювання ресурсним потенціалом територій.

Проблематиці функціонування та розвитку публічного управління територіальним розвитком присвячено роботи як зарубіжних так і вітчизняних учених, серед яких: В. Андрущенко, С. Буковинський, О. Василик, М.

Васильєва, І. Дмитриєва, В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, Ц. Огонь, В. Опарін, Д. Полозенко, К. Павлюк, Л. Павлова, В. Родіонова, С. Солянікова, С. Слухай, Л. Тарангул, В. Твердохлебов, В. Федосов, В. Цитович, І. Чугунов, Л. Ходський, С. Юрій та інші. Окремі питання багатогранної проблеми знайшли своє відображення у працях зарубіжних учених: Р. Аграноффа, Р. Бірда, Ш. Бланкарта, А. Вагнера, Р. Гнейста, Ж. Ле Шательє, Р. Масгрейва, А. Сміта.

Разом з тим, незважаючи на досить велику загальну кількість праць з проблем публічного управління територіальним розвитком, в умовах посилення глобалізації вирішення потребують наукові проблеми визначення методології механізмів формування публічного управління територіальним розвитком, концептуальних напрямів територіального розвитку, організаційно-економічний та інституційний механізми управління територіальним розвитком, концепції взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства.

Потреба в теоретичному, методологічному та практичному вирішенні окреслених проблем підтверджує актуальність дисертаційної роботи, її важливість, наукову новизну, зумовлює мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, апробацію і практичне впровадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи, яка виконувалась навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Роль автора полягає в удосконаленні нормативно-правових, економічних, організаційних механізмів публічного управління територіальним розвитком.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів публічного управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації соціально-економічної системи України.

Відповідно до мети поставлені такі завдання:

- дослідити зміст публічного управління територіальним розвитком;
- розвинути програмно-цільовий підхід до публічного управління сталим територіальним розвитком;
- розробити системну парадигму публічного управління сталим територіальним розвитком;
- обґрунтувати методичні засади побудови публічного управління територіальним розвитком;
- розробити методичний підхід до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами;
- запропонувати концептуальні напрями територіального розвитку;
- здійснити оцінку ефективності публічного управління ресурсним

потенціалом та соціально-економічним розвитком територій;

- удосконалити механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком;

- визначити шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму управління територіальним розвитком;

- запропонувати інституційний механізм публічного управління територіальним розвитком;

- розвинути підхід до формування бюджетної політики територіального розвитку;

- визначити особливості взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства;

- удосконалити організаційно-методичний підхід до управління інститутом територіальної громади.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у процесі публічного управління сталим територіальним розвитком.

Предмет дослідження – публічне управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації соціально-економічної системи України.

Методи дослідження. Теоретичною базою дослідження були праці українських і зарубіжних учених, наукові дослідження в галузі державного управління, законодавчі та нормативно-правові акти, що встановлюють правові й організаційні засади суспільних відносин у системі публічного управління територіальним розвитком.

У роботі відповідно до поставлених завдань використано такі методи дослідження, як синтез, аналіз, наукова абстракція – при уточненні категоріально-понятійного апарату дослідження; порівняльний і статистичний аналіз, логічне узагальнення та групування – при оцінці механізмів публічного управління територіальним розвитком, а також оцінюванні ефективності їх застосування в зарубіжних країнах та Україні; системно-структурний аналіз – при розробці парадигми публічного управління територіальним розвитком; структурної декомпозиції – при розвитку публічної моделі взаємодії держави, громади, бізнесу; економіко-математичне моделювання – при оцінці ефективності механізмів державної підтримки публічного управління територіальним розвитком; конфігурацій, кореляційний, регресійний та дискримінантний аналіз – при вдосконаленні організаційно-економічного механізму публічного управління територіальним розвитком.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України; аналітичні огляди Світового банку, Європейського інвестиційного банку та інших міжнародних фінансових організацій; результати наукових досліджень із питань публічного управління територіальним розвитком.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми розвитку теоретико-методологічних засад, методичних і науково-

практичних рекомендацій щодо механізмів публічного управління територіальним розвитком.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

уперше:

- розроблено парадигму публічного управління сталим територіальним розвитком, як власної активної стратегії розвитку території, яка містить механізми: розвитку територіальних громад на основі інноваційного зростання та європейських цінностей; самоорганізації (взаємодії і зв'язку); екологізації (поліпшення внутрішніх показників еколого-економічної ефективності); публічності (комплекс заходів, націлених на вивчення потреб, інформування та встановлення контактів з громадськістю), що забезпечує соціальну, політичну, економічну самоідентифікацію території;

- обґрунтовано методичний підхід до формування публічного управління сталим територіальним розвитком за рахунок узгодженого взаємозв'язку моделі територіального розвитку з моделлю розвитку держави, шляхом розробки: фактичної моделі (відображає поточний стан територіального розвитку, динаміку показників, статичних параметрів); ідеальної моделі (відображає стратегічні цільові показники територіального розвитку, прогноз, цільовий стан); реалістичної моделі (відображає прийняті цільові показники, що розробляються на основі порівняльного аналізу фактичної та ідеальної моделі), за рахунок дотримання принципів: моделювання (використання єдиного математичного апарату), документообігу (єдність засобів візуалізації і документування), цифровізації (наскрізне використання цифрових технологій);

- розроблено методичний підхід до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами, який передбачає комплексний підхід визначення територіально-інфраструктурного зонування економіки (промислові пункти, райони, сільськогосподарські зони, транспортні магістралі, соціально-економічні райони) шляхом застосування концептуальних моделей розвитку територіальної структури господарства, визначення просторових залежностей між елементами реально існуючих територіальних еколого-соціально-економічних систем;

- запропоновано концептуальні напрями територіального розвитку шляхом розробки публічної моделі взаємодії держави, громади, бізнесу, який включає ключові чинники розвитку території, а саме: етносоціальні, етногеографічні, експоненціальну залежність в економічному просторі суб'єктів господарювання на базі яких забезпечується побудова трипараметричної логістичної моделі, що забезпечить зменшення пасіонарної напруженості на території;

удосконалено:

- програмно-цільовий підхід до публічного управління сталим територіальним розвитком, який на відміну від раніше існуючих базується на соціальній справедливості, та передбачає реалізацію територіальних цільових програм за участі громадськості що базується на синергетичному ефекті від економічної ефективності (раціональний розподіл виробництва та максимальне

використання економічного потенціалу території); соціальної ефективності (розподіл економічної діяльності, при якому жителі території мають рівні можливості при отриманні добробуту) ресурсна ефективність (раціональне використання природно-ресурсного та екологічного потенціалу території);

- механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком на основі проєктного управління при реалізації програм Державним фондом регіонального розвитку національних проєктів (фінансування проєктів територіального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації), органами місцевої влади та громад (уніфікації проєктів, використання сучасних територіально-технологічних вузлів), що сприятиме створенню взаємопов'язаних компонентів інституційного, ресурсного забезпечення та формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів на території;

- організаційно-економічний механізм управління територіальним розвитком, який на відміну від раніше існуючих базується на партиципаторному бюджетуванні, за рахунок відкритості процесу дискусії, прийняття рішень (більше ідей, альтернативні пропозиції, демократія суспільства, комунікація між зацікавленими сторонами), де кожен мешканець населеного пункту має можливість подати власну пропозицію та шляхом голосування вирішити, в який спосіб витратити частину місцевого бюджету, враховуючи проєктний принцип (набір суттєвих ознак, наявність яких є необхідною та достатньою умовою для того, щоб розглядати відповідний об'єкт), що забезпечить ефективність довгострокової співпраці місцевої влади та громадськості;

- інституційний механізм публічного управління територіальним розвитком, який на відміну від раніше існуючого базується на принципах представницької демократії, а саме: народного суверенітету (джерелом вищої політичної влади при демократії виступає народ), інститут старост (має право на відсторонення від влади тих, які не виправдали довіри виборців), залученість громади (формування нової, ефективної системи адміністративно-територіального устрою України), організація місцевого самоврядування (децентралізація влади в Україні і суттєве розширення повноважень територіальних громад), за рахунок формування представницьких органів на місцях (місцевих рад), що забезпечить головний суб'єкт місцевого самоврядування (об'єднання територіальних громад (ОТГ)) реалізовувати свої законні права та інтереси;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом доповнення та уточнення змісту понять, а саме: поняття публічного управління територіальним розвитком у єдності синтезу підходів: стратегічного (формування територіальних пріоритетів розвитку), контролюючого (концепція державного контролю над належним виконанням встановлених регулюючих процедур), автоматизації (механізми автоматичного виявлення відхилень фактичних показників від планових), витратному (мінімізації суспільних витрат на одиницю приросту ефективності територіального розвитку), що на відміну

від раніше існуючих має вплив громадськості на створення інтегральної оцінки розвитку території (формування суспільних цінностей та цілей; визначення динаміки факторів виробництва; розподіл та використання ресурсів), що забезпечить орієнтацію на вирішення соціально-економічних проблем територій;

- підхід до формування бюджетної політики територіального розвитку, який на відміну від раніше існуючого базується на бюджеті участі (частина бюджету територіальної громади, обсяг якого визначається виходячи з бюджетних можливостей міста, та спрямовується на фінансування заходів, визначених безпосередньо членами територіальної громади та оформлених у проєктні пропозиції, що стали переможцями конкурсу) та забезпечує громадські консультації щодо визначення інвестиційних пріоритетів території (враховуючи технічну здійсненність та фінансовий аналіз запропонованих проєктів), враховуючи формулу оцінки потреб населення (визначення та прогноз соціально-демографічної ситуації в територіальній громаді та соціальних проблем її мешканців; визначення та прогноз пріоритетів щодо організації надання соціальних послуг);

- підхід до формування концепції взаємодії держави та громади на засадах, де для вирішення проблем залучаються місцеві неприбуткові організації (НПО) з власними ресурсами, додаткового залученими коштами (місцевого бюджету, благодійних фондів, міжнародних організацій, приватних осіб) для реалізації програм територіального розвитку, що забезпечить врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних особливостей місцевого самоврядування;

- організаційно-методичний підхід до управління інститутом територіальної громади, який на відмінну від раніше існуючого включає механізми об'єднання громадськості, органів влади, самоврядування, за рахунок налагодження дієвого міжсекторного співробітництва (зміцнення місцевого самоврядування, стимулювання становлення членів територіальної громади як соціально та економічно активних суб'єктів розвитку міста), що забезпечить вирішення об'єктивно назрілих соціально-економічних, інфраструктурних проблем територій.

Практичне значення одержаних результатів. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління на національному й регіональному рівнях, підприємствами, громадськими організаціями.

Практичні рекомендації використані Київською обласною радою під час розробки методичного підходу до формування публічного управління територіальним розвитком за рахунок узгодженого взаємозв'язку моделі територіального розвитку з моделлю розвитку держави (довідка про впровадження від 01.05.2023 р. № 805/06). Результати дослідження використані Харківською обласною радою у процесі розробки методичного підходу до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами (довідка про впровадження від 26.04.2023 р. № 01-44/876).

Результати дослідження щодо обґрунтування організаційно-економічного механізму управління територіальним розвитком використані Українським національним комітетом Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) (довідка про впровадження від 16.03.2023 р. № 317). Громадською організацією «Асоціація науковців України» прийнято до впровадження запропонований програмно-цільовий підхід до публічного управління сталим територіальним розвитком (довідка про впровадження від 15.12.2022 р. № 23-12/2).

Особистий внесок здобувача. Теоретико-методологічні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, які отримані в ході проведення досліджень, розроблено здобувачем самостійно. Особистий внесок здобувача у праці, що опубліковано у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження були представлені та пройшли апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: «Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки України у глобалізаційному та інформаційному суспільстві» (Переяслав, Україна, 2021), «Zpravy vedecke ideje - 2021» (Praha, Czech, 2021), «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami - 2021» (Przemyśl, Poland, 2021), «Образование и наука на XXI век - 2021» (Софія, Болгарія, 2016), «Fundamental and applied science - 2021» (Sheffield, Union Kingdom, 2016), «Трансформація системи публічного управління в умовах воєнного часу» (Переяслав, Україна, 2022), «Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу» (Київ, Україна, 2022), «Computational Science and Its Applications – ICCSA 2022» (Malaga, Spain, 2022).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 30 наукових працях, загальним обсягом 16,3 обл.-вид. арк. (14,8 обл.-вид. арк. належить автору), зокрема у 18 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 1 статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 3 статтях у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 412 сторінок. Дисертація містить 31 таблицю на 31 сторінці, 29 рисунків на 29 сторінках. Список використаних джерел містить 332 найменування на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з напрямками, програмами і темами наукових досліджень. Сформульовано мету і завдання дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено апробацію основних положень.

У першому розділі – «Теоретико-методичні основи публічного управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації»

соціально-економічних систем» – уточнено зміст публічного управління територіальним розвитком; розвинуто програмно-цільовий підхід до публічного управління територіальним розвитком; розроблено системну парадигму публічного управління територіальним розвитком.

Зазначено, що основною метою публічного управління територіальним розвитком (ПУТР) є досягнення найбільш ефективного і рівномірного розподілу економічної активності по території країни:

- економічну ефективність, яка вимагає раціонального розподілу виробництва в просторі і максимального використання економічного потенціалу кожного регіону з метою загальнонаціонального добробуту;

- соціальну справедливість, тобто такий просторовий розподіл економічної діяльності, при якому жителі всіх регіонів мають більш-менш рівні можливості досягнення бажаного добробуту.

В процесі реалізації ПУТР необхідно враховувати як специфічні особливості окремих регіонів, так і довгостроковий характер трансформації сформованих економічних зв'язків і структури економіки території. В українській системі державного регулювання територіального розвитку найбільш ефективним засобом публічного управління територіальним розвитком, що забезпечує максимальну концентрацію сил і засобів на досягнення пріоритетних цілей, є використання програмно-цільових методів. Цільові програми націлені на вирішення стратегічних завдань регіонального розвитку, що мають загальнодержавне значення. Програми створюють для публічного управління територіальним розвитком довготривалі орієнтири для їх повсякденній управлінській діяльності.

Таким чином, цілі публічного управління територіальним розвитком за функціональним призначенням умовно можна розділити на комплекс заходів, які формують і забезпечують розвиток (рис. 1.).

Програмно-цільове планування і управління - це універсальний метод управління економічними системами, який використовується в різних сферах, суть якого полягає в пов'язанні цілей розвитку з ресурсами за допомогою спеціальних програм. Необхідність розробки програми визначається наявністю комплексної проблеми, для вирішення якої необхідна централізація виробничих і організаційних ресурсів, яка не може бути забезпечена на основі існуючої системи управління.

Важливим прецедентом є прогнозна оцінка територіального розвитку в процесі відбору програм, фінансування яких має публічну складову. Запропоновано і специфічна форма "револьверного" фінансування регіональних програм, що передбачає часткове використання доходів від реалізації проєктів першої черги як джерела накопичення інвестиційних ресурсів для проєктів, передбачених в рамках подальшого здійснення програми.

Програмно-цільові продукти - вторинні інструменти регулювання територіального розвитку, але інструменти мобілізаційні. Вони дозволяють концентрувати ресурси на обмеженій кількості цілей і домагатися успіху в конкретній галузі. Усвідомлення обмеженості ресурсів змушує суспільство вдаватися до використання подібних управлінських технологій тільки в певних випадках.



Рис. 1. Комплекс заходів спрямований на реалізацію цілей публічного управління територіальним розвитком

Зазначена ущербність багатьох програм розвитку є наслідком успадкованої від адміністративно-командної економіки звички "вибудувувати" господарюючі суб'єкти в якусь формалізовану і впорядковану спільність. Природно, в нинішніх умовах реалізація подібних принципів навіть не припускає скільки-небудь економічно виправданих результатів.

Визначено, що вибір оптимального варіанту регіональної структурної політики обумовлений економічною ситуацією. Кризові явища в економіці, обумовлені структурно-технологічною незбалансованістю господарського комплексу сировинного регіону, деформації найважливіших відтворювальних пропорцій, допущені прорахунки в структурній політиці обумовлюють актуальність завдання формування оптимальної структурної політики економічного зростання, яка передбачає створення прогресивної технології структурних перетворень у господарському комплексі, формування рівноважних механізмів перерозподілу ресурсів в найбільш пріоритетні сфери і напрямки розвитку економіки. При формуванні структурної політики необхідно враховувати сукупний вплив факторів, що регламентують параметри розвитку соціально-економічних процесів в регіоні, таких як зовнішні і внутрішні умови формування структури регіональної економіки. В даний час різко зростає актуальність дослідження механізму впливу структурних зрушень на економіку регіону.

Зазначено, що на перший план виходять більш органічні територіальні утворення, а саме регіони, які, протидіючи тенденціям глобалізації, змушені виробляти - власну соціальну, політичну, економічну самоідентифікацію. Крім цього, трансрегіоналізм містить в собі конструктивні перспективи вирішення проблеми. В таких умовах регіональні відносини більше не зводяться до відносин «центр - периферія», а в великій мірі виходять за межі цих відносин, вибудовуючи міцні горизонтальні зв'язки типу «центр - центр», на основі яких може існувати ефективний державний рівень політичного і соціально-економічного розвитку держави.

У другому розділі – *«Методологічні засади публічного управління сталим територіальним розвитком»* – обґрунтовано методичні засади побудови публічного управління територіальним розвитком; розроблено методичний підхід до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами; запропоновано концептуальні напрями територіального розвитку.

Зазначено, що моделювання розвитку територіальної системи включає: розробку фактичної моделі, що відображає поточний стан територіальної системи, динамічних параметрів її розвитку і статичних параметрів її структури; розробку ідеальної моделі, що відображає стратегічні цільові показники територіальної системи, її ідеальний, цільовий стан; розробку реалістичної моделі, що відображає прийнятні цільові показники, що виробляються на основі порівняльного аналізу фактичної моделі і ідеальної моделі.

Фактична модель розробляється на основі аналізу динаміки розвитку та структури територіальної системи, вивчення показників за попередні роки. Ідеальна модель виробляється виходячи з принципів цільових показників

стратегічного розвитку територіальної системи на основі прогнозування та вироблення альтернативних сценаріїв. Реалістична модель являє собою свого роду компроміс між фактичною моделлю і ідеальною моделлю. Вона базується на реалістичних прогнозах розвитку системи, її можливості, фактори ризику та невизначеності зовнішнього середовища. При цьому кожна з моделей будується відповідно до певної послідовності кроків. Загальна логіка побудови моделей представлена на рис. 2.

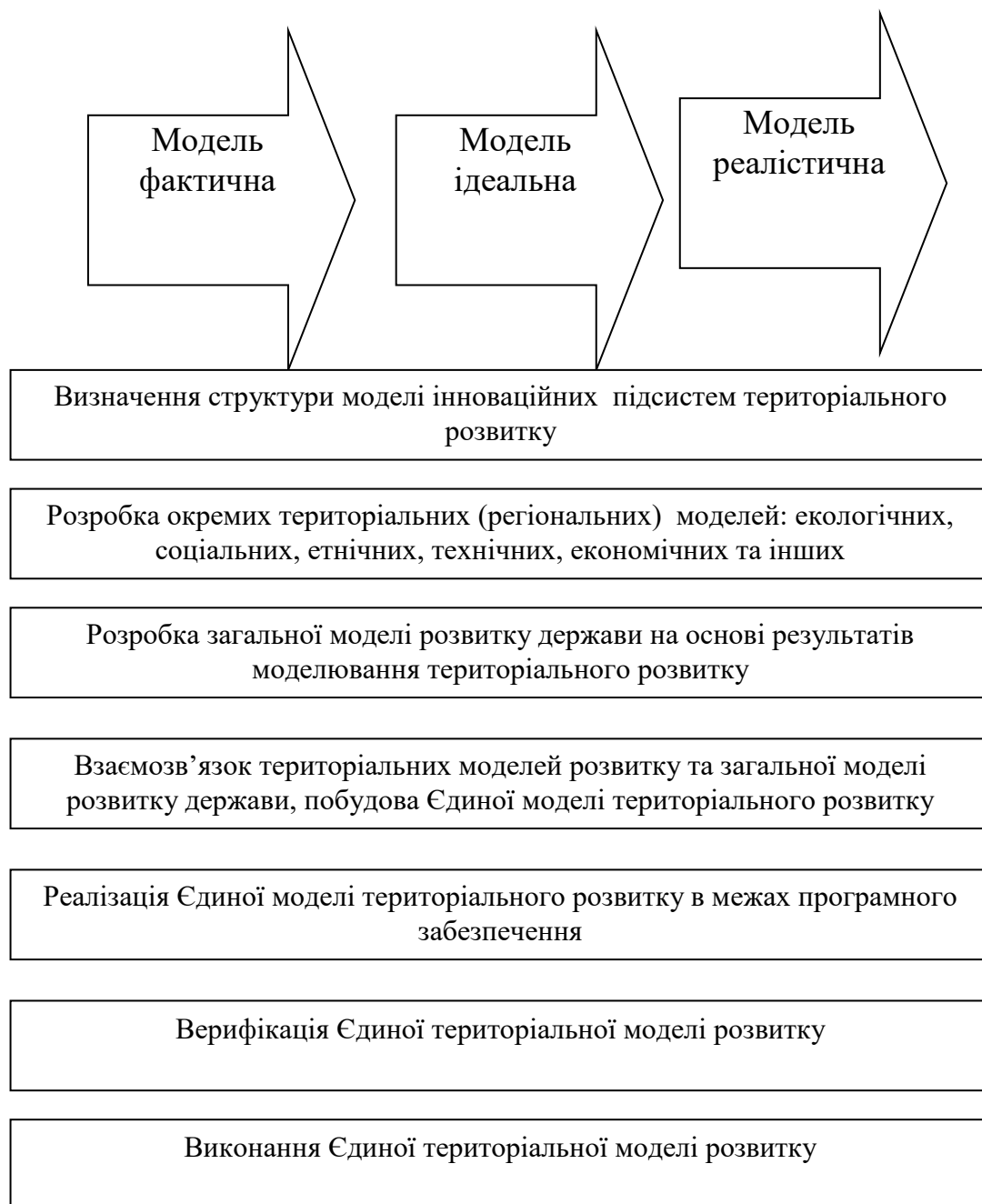


Рис. 2. Послідовність моделювання Єдиної територіальної моделі розвитку

Визначено, що за результатами моделювання попередньо визначається складність загальної моделі розвитку територіальної системи, і відповідно до цього підбирається модель-аналог, на основі якої буде побудована загальна модель. Вироблення будь-яких нових загальних моделей не представляється

доцільною, так як в даний час існує велика кількість підходів, на основі яких можна створювати всілякі моделі, необхідні з метою управління проектом. Після того як необхідні приватні моделі і загальна модель побудовані, здійснюється їх поєднання. При цьому, природно, структура моделей і підходи до моделювання можуть бути змінені. В результаті має бути отримана одна, єдина модель. Наступним кроком є реалізація моделі в рамках обраного або створеного програмного забезпечення. Даний крок є необхідним, так як сучасні моделі є досить складними і вимагають великої кількості обчислень, а крім цього - адекватних методів представлення результатів (таких, як візуалізація, документування та інше). Верифікація єдиної моделі полягає в перевірці її відповідності наявним фактичним даним про розвиток і структуру територіальної системи і цілям управління проектом. В ході верифікації може проводитися доробка єдиної моделі, а в разі потреби і більш кардинальна переробка з метою забезпечення необхідної відповідності та спроможності моделі.

Запропоновано на завершення єдина модель передається в користування, яке передбачає роботу з моделлю як на стадії розробки проекту, так і на стадії його реалізації.

При реалізації кожного з кроків необхідно дотримуватися наступних принципів: використання єдиного математичного апарату; єдність засобів візуалізації і документування; єдність використовуваного програмного забезпечення. Ці принципи забезпечують сумісність використовуваних моделей, їх спроможність і гнучкість. Завдання забезпечення єдності використовуваного програмного забезпечення пов'язана з інформаційним моделюванням соціально-економічного розвитку територіальної системи.

На кожному рівні територіальної структури господарства вирішується своє коло завдань, але з обов'язковим урахуванням результатів вирішення еколого-соціально-економічних завдань сусідніх рівнів, стану ринку всіх рівнів. Результати рішення задач на верхньому (попередньому) рівні територіальної структури, потреби і можливості ринку цього рівня визначають напрямок розвитку територіальних господарських систем рангом нижче. У той же час облік реальних можливостей цих установок в районах рангом нижче дозволяє уточнити результати вирішення завдань верхнього рівня, стан його ринку, територіальний розподіл виробництва і ресурсів. При переході від районів вищих рангів до нижчих конкретизуються умови функціонування господарства. Поступово, переходячи від рівня до рівня, здійснюється ув'язка результатів рішення задачі розвитку продуктивних сил на всіх рівнях їх територіальної організації.

Визначено, що умови розміщення та взаємодії об'єктів відображають як внутрішній стан, параметри модельованої територіальної господарської системи, так і вплив на неї ззовні. Ними виступають територіальна диференціація технічних і економічних баз, національних особливостей трудової, культурного життя і побуту населення, вивченості та освоєності природних ресурсів, науково-технічний прогрес і т.п. Можуть бути різні форми експериментування на моделях територіальної структури господарства району.

Однак прийнятними для дослідження територіальних структур господарства є тільки ті з них, які розкривають механізм розміщення. Розвиток територіальної структури господарства визначається в загальних рисах вивченням територіальної диференціації умов розміщення, складанням і аналізом альтернативних варіантів і вибором серед них кращого. З чого випливає, що для заданого набору виробництв (або інших об'єктів розміщення) особливості формування територіальної структури господарства можуть бути виявлені на основі різного поєднання умов розміщення об'єктів. Саме ця ідея і покладена в основу проведення експериментів на моделях територіальної структури господарства району.

Зазначено, що суть експериментів на моделях для заданого набору об'єктів полягає в зміні параметрів природних і соціально-економічних умов їх розміщення. Варіюючи екзогенними змінними і параметрами моделі, що відображають умови розміщення об'єктів, експериментатор на моделі досліджує процес формування територіальної структури господарства з метою виявлення її властивостей, характеристик і закономірностей. Безліч поєднань умов визначається завданнями експерименту і особливостями досліджуваного процесу. Розглянуті ситуації повинні бути в максимальному ступені наближені до реальної (можливої) дійсності. Це дозволяє значно скоротити число експериментів.

У третьому розділі – *«Дослідження ефективності публічного управління ресурсним потенціалом та соціально-економічним розвитком територій»* – здійснено оцінку ефективності публічного управління ресурсним потенціалом та соціально-економічним розвитком територій.

Ефективність вибору напрямків розвитку території багато в чому визначається повнотою обліку її потенційних можливостей. Економічний стан можна оцінити різними характеристиками, для сировинних територій, що мають багато галузеву спеціалізацію, актуальним питанням в даному аспекті виступає діагностика величини і повноти використання ресурсного потенціалу, як важливого елементу економічного потенціалу. Завдання економічного аналізу - оцінка минулого розвитку для вибору лінії поточної і майбутньої поведінки економічного суб'єкта, тобто сукупності послідовних дій, що стали органічним наслідком певних управлінських рішень, з одного боку, їх розумінням і раціональним пристосуванням до економічної кон'юнктури.

Зазначено, що під ресурсним територіальним потенціалом в даній роботі розуміється системна оцінка пристосованості регіонів України до розширеного відтворення, тобто інакше до територіального розвитку. Нинішня економічна наука і, тим більше, практика не мають апробованої методики, за допомогою якої можна було б кінцевим числом запропонувати таку оцінку. Численні інтегральні оцінки, які застосовуються Мінекономрозвитку, по-перше, завжди переслідують одну з можливих і, як правило, вузько прагматичних цілей, по-друге, не уявляють переконливих доказів обґрунтованості застосовуваної методології обчислення і, головне, про корисність ні з позицій переконливості аналізу, ні з позицій вибору напрямків розвитку. Разом з тим, неможливість на сьогоднішній день прямої системної оцінки ресурсного потенціалу не обмежує

об'єктивну і, що ще істотніше, вкрай актуальну і значиму для раціональної організації економіки регіону оцінку. Таку непряму, але, тим не менш, системну оцінку можна отримати, оперуючи системою показників, що спирається на оцінку таких факторів виробництва, як праця і капітал (або стосовно до досліджуваних економічних суб'єктам - виробничий апарат і фінанси), а також стан соціального середовища, під яким в даному випадку розуміється стан соціальної інфраструктури, включаючи екологію.

Запропоновано під ресурсним територіальним потенціалом розглядати ресурси, які задіяні і прямо беруть участь у створенні нової вартості виробництва (рис.3.).



Рис.3. Складові ресурсного територіального потенціалу

Вони включають природні ресурси, залучені в поточний господарський оборот. Природні ресурси, оцінені, але не залучені в продуктивне споживання, є лише елементом, що характеризує інвестиційну привабливість, оскільки для їх економічного використання, тобто приносить вимірюваний дохід, необхідні тривалий період освоєння (час) і інвестиції (додаткові ресурси).

Визначено, що право розпорядження природними ресурсами завжди належить суб'єкту господарювання, який має право його використовувати в формі активу, але зовсім не обов'язково з метою розширення ресурсного

регіонального потенціалу. У запропонованому трактуванні "ресурсний територіальний потенціал" - деяка віртуальна модель, що відображає рух народногосподарського комплексу території. Можна говорити, що "ресурсний територіальний потенціал" виріс, якщо в минулому виробничому циклі створені нові робочі місця, зросли середні доходи, покращилося соціальне забезпечення. Кожен з самостійних регіонів має власний ресурсний потенціал, відповідно кожен може їх використовувати по-різному. Динаміка обраних оціночних показників показує, в який бік рухалася економіка або соціальна сфера регіону в аналізованому періоді. Зіставлення однойменних параметрів різних об'єктів аналізу, оскільки вона спирається на динамічні ряди, дозволяє краще оцінити розвиток кожного з них. Обрана система аналізу не дозволяє дати однозначну відповідь, який з регіонів краще або гірше розвивався, але, на нашу думку, відкриває додаткові можливості для поліпшення співпраці.

Природні ресурси стають частиною ресурсного регіонального потенціалу в той момент, коли починається їх продуктивне споживання, тобто коли вони перетворюються в частину виробничого апарату і починають брати участь в створенні нової вартості. З іншого боку, природні ресурси - частина національного багатства, і право на їх використання може бути продано назавжди або на певний термін. В цьому випадку отримані кошти поповнять скарбницю (частково, можливо, і регіональну) і, отже, з моменту, коли фінансові надходження регіону від їх продажу (або здачі в оренду), вони можуть розглядатися як фінансова складова ресурсного регіонального потенціалу. Іншими словами, в рамках викладеного підходу природні ресурси - фінансовий актив, забезпечення кредиту. Трудові ресурси є домінуючим компонентом ресурсного потенціалу для всіх регіонів країни, оскільки в іншому випадку при рівних темпах розвитку доводиться істотно більше інвестувати в оновлення виробничого апарату. Це, тим більше, значимо для східних регіонів, де відтворення трудових ресурсів набагато більше залежить від пропонованих умов праці та життєзабезпечення.

В даний час ефективність регіональної економіки, по суті, визначається її конкурентоспроможністю, і саме звідси виникає об'єктивний зв'язок між наявним виробничим апаратом, інвестиціями в його відтворення і зайнятістю. Однак, таке твердження, справедливе без обмежень для капіталу господарюючого суб'єкта, вимагає певних умов для регіональної економіки, явища більш складного. У регіональному управлінні сучасної України, по-перше, тісно переплітаються власне економічні та соціальні завдання, оскільки прийнята в конституції система відносин перерозподіляє права і відповідальність між трьома рівнями влади, по-друге, повинні враховуватися в даний час відносини власності.

Визначено, що відмінною особливістю розробки стратегічного плану регіонів стало залучення зацікавлених осіб і організацій до аналізу, визначення пріоритетів, вибудовування ієрархії цілей і розробці системи заходів. Рішення по найважливіших проєктів і напрямів діяльності приймалися спільно владою, громадськими організаціями та бізнесом в ході переговорів. Це сприяло кристалізації ідей, встановленню контактів, формуванню груп зацікавлених

виконавців. У регіоні були сформовані організаційні структури, що спрямовують процес: на політичному рівні це Стратегічний план, на робочому - тематичні комісії і робочі групи, які об'єднують чиновників, бізнесменів, громадських діячів. Реалізація кожного заходу передбачає створення робочої групи з представників, які беруть участь в організації.

Запропоновано в якості пріоритетних напрямків внутрішньорегіональних інтеграційних процесів наступні:

- працювати над створенням єдиної концепції соціально-економічного розвитку регіону;
- спільний розвиток галузей соціальної сфери;
- використання наукового потенціалу територій;
- будівництво житлових будинків для осіб, що виїжджають з депресивних районів;
- збільшення обсягів взаємовигідних поставок промислової і сільськогосподарської продукції;
- спільне використання потужностей підприємств будівельного комплексу;
- розширення співпраці в сфері розвитку рибного господарства;
- розвиток транспортної інфраструктури;
- формування єдиного інформаційного простору.

З метою підвищення ефективності процесів інтеграції та забезпечення динамічності і скоординованості дій окремих суб'єктів регіону необхідно поліпшити інформаційне забезпечення: підприємств області про проведені на територіях тендерів на поставку продукції; підприємств регіонів про потенціал і номенклатуру продукції, виробленої підприємствами регіону, а також про відшкодування з обласного бюджету організаціям всіх форм власності, частини вартості замовленого і оплаченого обладнання та інших матеріальних ресурсів, вироблених на підприємствах регіону.

У четвертому розділі – *«Напрями удосконалення публічного управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації соціально-економічної системи України»* – удосконалено механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком; визначено шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму управління територіальним розвитком; запропоновано інституційний механізм публічного управління територіальним розвитком.

Встановлено, що сучасна концепція управління проектом територіального розвитку базується на понятті «проект», який виступає не тільки як об'єкт управління, що володіє деякими специфічними рисами, а й як загальна характеристика сутності процесу управління. У зв'язку з цим усталене україномовне поняття «управління проектом» не цілком точно передає суть цього явища. На відміну від «управління проектом територіального розвитку» поняття «проектне управління територіального розвитку» більш прийнятно, тому що підкреслює різницю між даними та іншими видами управління. На жаль, поняття «проектне управління» асоціюється з проектуванням, діяльністю проектно-дослідницьких організацій. Тому обидва терміни «управління

проектом» і «проектне управління», доцільно використовувати як поняття рівнозначні.

Зазначено, що управління проектом територіального розвитку (проектне управління) - особливий вид управлінської діяльності, що базується на попередньому ретельному опрацюванні всебічного плану (моделі) дій по досягненню конкретної мети і складається з розробки і реалізації такого плану (моделі). При цьому проект можна визначити як діяльність з розробки та реалізації плану дій по досягненню особливої мети. Цим самим горизонти застосування методології управління проектом значно розсуваються, що підтверджується практичним використанням проектного управління в найрізноманітніших галузях людської діяльності. За відправну точку проектного управління територіального розвитку є усвідомлення мети, тобто бажаного стану керованого об'єкта. Мета в управлінні проектом, як правило, характеризується тими чи іншими особливостями, які можуть впливати з внутрішніх властивостей бажаного результату проекту і з зовнішніх умов. Мета містить в собі основну ідею проекту і визначає проект і діяльність по його реалізації в цілому. У проектному управлінні мета декомпонується на усвідомлювані і керовані елементи діяльності, логічно і організаційно пов'язані в комплекси і пакети робіт.

Запропоновано, управління проектом територіального розвитку структурується як управління стратегічним портфелем розвитку, а портфель розвитку визначається як сукупність різних підпроектів, згрупованих за різним зонам розвитку і об'єднаних в спільний проект розвитку. Розробка проектів може здійснюватися на основі двох протівонаправлених циклів аналітичних і розрахункових процедур: «зверху - вниз» і «знизу - вгору». На верхніх рівнях планування розробка проекту здійснюється «зверху - вниз». Таким чином забезпечується централізація і єдність стратегічного, довгострокового розвитку територіальної системи. На рівні управління підпроект процес розробки доцільно ініціювати в протилежному напрямку, тобто "знизу вгору". Таким чином, весь проект розробляється на основі зустрічних процесів: централізованої розробки проекту розвитку в цілому і децентралізованої розробки конкретних підпроектів. Розробка підпроекту здійснюється на рівні окремих підприємств, організацій і установ, які можуть виступати як ініціатори, організатори або інвестори. Вона включає розробку і висунення бізнес-планів окремих підпроектів, їх аналіз, оцінку і відбір підпроектів, відповідних раніше заданим показниками розвитку, заходів та документів середньострокового характеру. Проектний аналіз завершується інтегральною загальною оцінкою підпроекту і виноситься рішення про можливість його реалізації. У разі виявлення недоліків, підпроект розглядається з точки зору можливості його реалізації з додатковими умовами і доробками. У разі позитивного рішення, підпроект включається до складу проекту і піддається подальшому детальному опрацюванню, погодженню з іншими підпроектами з подальшою реалізацією.

Запропоновано враховувати великі можливості і самостійність регіонального рівня, при цьому децентралізація істотно спростила економічну реалізацію регіонального простору в цілях підвищення

конкурентоспроможності економіки в цілому (і допомагаючи тим самим процвітаючим регіонам), стимулювання використання власних природних ресурсів. Регіональний ринок - це домінуюча організаційна форма сучасного господарського розвитку територіальних систем. Однак якщо ця форма базується на територіально-виробничому комплексуванні, власне ринок покликаний служити стимулюючим фактором цілеспрямованого і стійкого зростання матеріального виробництва. В економічному змісті сучасного адміністративно-територіального поділу існує реальна альтернатива - з одного боку, допомога депресивним регіонам може надаватися лише після значного поліпшення становища в економіці, тоді як максимальний обсяг ресурсів слід направляти на розвиток "регіонів-локомотивів", які і забезпечують підйом економіки. Однак на практиці реалізація такого підходу буде посилювати регіональні диспропорції. Нам видається, що втрати відмови від "вирівнювання" регіональної політики будуть більше, ніж вигрaш. У той же час "вирівнювання" регіональної політики, хоча і спрямована на збільшення рівності, але досягає це за рахунок зниження економічної ефективності.

Зазначено, що в цілому територіальна економічна система характеризується великою кількістю об'єктивних залежностей, що детермінують її цілісність, стійкість і відтворювальний характер адміністративно-територіального функціонування. Саме ці залежності і утворюють ту сукупність ознак і властивостей, аналіз яких і утворюють головний предмет теорії регіональної економіки. Однак особливу увагу заслуговують тільки ті внутрішньотериторіальні залежності, які, отримуючи системну значимість, стають разом з тим і економічними передумовами реалізації фактичного виробничого потенціалу території. Звичайно, набір виробничих характеристик регіональних економік відрізняється в залежності від дослідницької концепції: одна справа, наприклад, включати приватну власність і конкурентоспроможність в число обов'язкових параметрів економічної організації територіального виробництва, а інше - вважати їх другорядними елементами (рис. 4.). Характеризуючи основні вектори динаміки сучасної територіальної економіки, слід враховувати, що в ринково-трансформаційній економіці України адміністративно-територіальне формування довгострокових імпульсів розвитку підприємництва перетворюється в вихідну умову не тільки стабілізації економічній ситуації в територіальній економіці, але і в потужний імпульс системного ринкового оновлення всіх сфер вітчизняного виробництва.

Визначено, що характер територіального виробництва залежить від характеру і форми взаємодії інтересів господарюючих суб'єктів, розвитку економічних відносин і звернення матеріально-речових потоків. За показником спеціалізації регіонального промислового виробництва розподілені на п'ять груп: перша група - з переважанням галузей паливно-енергетичного комплексу, друга група - регіони з переважним розвитком чорної і кольорової металургії, хімічної і нафтохімічної промисловості, третя група - регіони з високим рівнем розвитку машинобудування, четверта група - регіони агропромислового комплексу, п'ята група - регіони з багатогалузевим характером виробництва.



Рис. 4. Профілюючі вектори публічного управління територіальним розвитком

Проведений аналіз, а також облік оцінки точок зору з даної проблематики, викладених у науковій літературі, дозволяє визначити таку типологію українських регіонів: перший тип - це регіони, високо розвинені в промисловому відношенні, мають умови для економічного зростання, ефективного розвитку виробництва, з наявністю міжрегіональних і міжнародних економічних зв'язків; другий тип - регіони, які мають високоефективний природно-сировинний потенціал; третій тип - регіони агропромислової орієнтації; четвертий тип - регіони стагнації, що відстали з тих чи інших причин від розвитку сучасних тенденцій в організації виробництва; п'ятий тип - кризові регіони, які потребують переспеціалізації або заміни виробничих потужностей; шостий тип - екстремальні регіони, економічний розвиток яких ускладнено в силу природно-кліматичних, екологічних, соціальних особливостей.

У п'ятому розділі – «Формування інституційної основи публічного управління сталим територіальним розвитком» – розвинуто підхід до формування бюджетної політики територіального розвитку; визначено особливості взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства;

удосконалено організаційно-методичний підхід до управління інститутом територіальної громади.

Зазначено, що цільова спрямованість бюджету територіального розвитку виражається в пріоритетах політики соціально-економічного розвитку місцевого утворення. Основними цілями формування і виконання бюджету розвитку місцевого утворення є: реалізація (фінансування) інвестиційних проєктів (програм), у найбільшій мірі відповідних пріоритетів економічної, соціальної та екологічної політики місцевого утворення; стимулювання інвестиційної активності в місцевому утворенні; залучення коштів інвесторів для розвитку економіки місцевого утворення за ключовими напрямками.

Визначено, що управління бюджетом територіального розвитку в цілому має на увазі: по-перше, оперативне управління бюджетом розвитку; по-друге, аналіз, оцінку і відбір інвестиційних проєктів для надання грошових коштів і гарантій від місцевої влади за рахунок коштів бюджету розвитку; по-третє узгоджене фінансування інвестиційних проєктів (як правило в рамках відповідних програм) за рахунок коштів інвесторів і коштів, що виділяються з державного бюджету; по-четверте, надання інвесторам гарантій від місцевої влади за рахунок коштів бюджету розвитку від імені керівництва місцевого утворення. Діяльність з управління бюджетом розвитку здійснюється уповноваженим на те органом (комітетом, підкомітетом) місцевої влади і регулюється чинним законодавством і відповідними нормативно-правовими актами. Грошові кошти бюджету розвитку спрямовуються виключно на: фінансування інвестиційних проєктів, відібраних на конкурсній основі; виконання зобов'язань місцевого утворення по наданих інвесторам місцевих гарантій за рахунок коштів бюджету територіальної громади. Гарантії від місцевої влади за рахунок коштів бюджету є зобов'язанням місцевого утворення відшкодувати кредиторам за рахунок коштів бюджету частина фактично наданих ним коштів на фінансування інвестиційного проєкту в разі неповернення позичальником (інвестором) основного боргу в строк, встановлений кредитним договором.

Слід підкреслити, що при наданні інвесторам гарантії від місцевої влади і грошових коштів необхідно дотримуватися таких умов: надання інвесторам гарантії від місцевої влади, або виділення інвесторам грошових коштів за рахунок коштів бюджету розвитку на фінансування інвестиційних проєктів здійснюється на конкурсній основі і на умовах повернення, платності і терміновості. При первинному формуванні бюджету розвитку місцевого утворення, кошти бюджету формуються за рахунок наступних джерел: запозичення (внутрішні та зовнішні) місцевого утворення на інвестиційні цілі; частина доходів місцевого бюджету від використання та продажу майна, що перебуває в державній власності; доходи місцевого бюджету від використання та приватизації об'єктів місцевої власності, створених в результаті фінансування інвестиційних проєктів за рахунок коштів місцевого бюджету; доходи місцевого бюджету від раніше зроблених бюджетних інвестиційних асигнувань на умовах повернення, платності і терміновості; відрахування частини надходжень в державний бюджет від розміщення державних цінних

паперів в частці, яка встановлюється місцевим бюджетом на черговий фінансовий рік; відрахування частини коштів сум перевищення фактично надійшли доходів до бюджету над доходами, встановленими в місцевому бюджеті на черговий фінансовий рік; інші джерела, передбачені законодавством України.

Обґрунтована ообливість розміщення інвестиційних ресурсів бюджету розвитку місцевого утворення за високоефективним інвестиційним проектам є те, що з метою відбору найбільш ефективних інвестиційних проектів необхідно враховувати, що термін окупності проекту не повинен перевищувати 2 років з початку реалізації проекту з даного бізнес-плану. Виходячи з цього претендент має право вибрати такі форми місцевої підтримки високоефективних інвестиційних проектів: виділення коштів бюджету розвитку за умови повернення наданих коштів протягом 2 років з моменту їх отримання і зі сплатою відсотків за користування ними в розмірі, визначеному бюджетом на відповідний рік; надання місцевих інвестиційних ресурсів на умовах закріплення в муніципальній власності частини акцій створюваних акціонерних товариств, які реалізуються на ринку цінних паперів після закінчення 2 років з початку отримання прибутку від реалізації проекту, із спрямуванням виручки від реалізації цих акцій в дохід бюджету розвитку. Розмір пакету акцій, що закріплюються у власності місцевого утворення, а також рік їх реалізації визначаються відповідно до бізнес – плану проекту. Основною вимогою при наданні централізованих інвестиційних ресурсів бюджету розвитку місцевого утворення на умовах закріплення в місцевій власності частини акцій створюваних акціонерних товариств є те, що одним із засновників створюваного акціонерного товариства від імені місцевого утворення виступає фонд майна, що вносить в оплату акцій акціонерного товариства грошові кошти, надані бюджетом розвитку для реалізації інвестиційного проекту. Умови закріплення в місцевій власності частини акцій створюваних акціонерних товариств визначаються угодою про закріплення в місцевій власності частини акцій створюваного акціонерного товариства, підписаним фондом майна, уповноваженим на те органом місцевого самоврядування і претендентом.

Одним з важливих напрямків мінімізації ризику в межах резервування є резервування основних і дублюючих контрагентів і замовників (рис. 5.). Даний напрямок передбачає ведення переговорів про постачання і закупівлі відразу з декількома партнерами, при цьому кожен з них обізнаний про те, що переговори ведуться не тільки з ним. Залучити додаткових партнерів можна наданням їм цінних пільг, організацією тендерних торгів на розміщення замовлень і іншими методами.

У будь-якому випадку умовою застосування цих та інших заходів в інтересах вибору найбільш перспективних партнерів є інформація про максимально можливій кількості потенційних постачальників і споживачів, для чого рекомендується вдаватися до послуг підприємств, що мають доступ до відповідних інформаційних банків і баз даних.

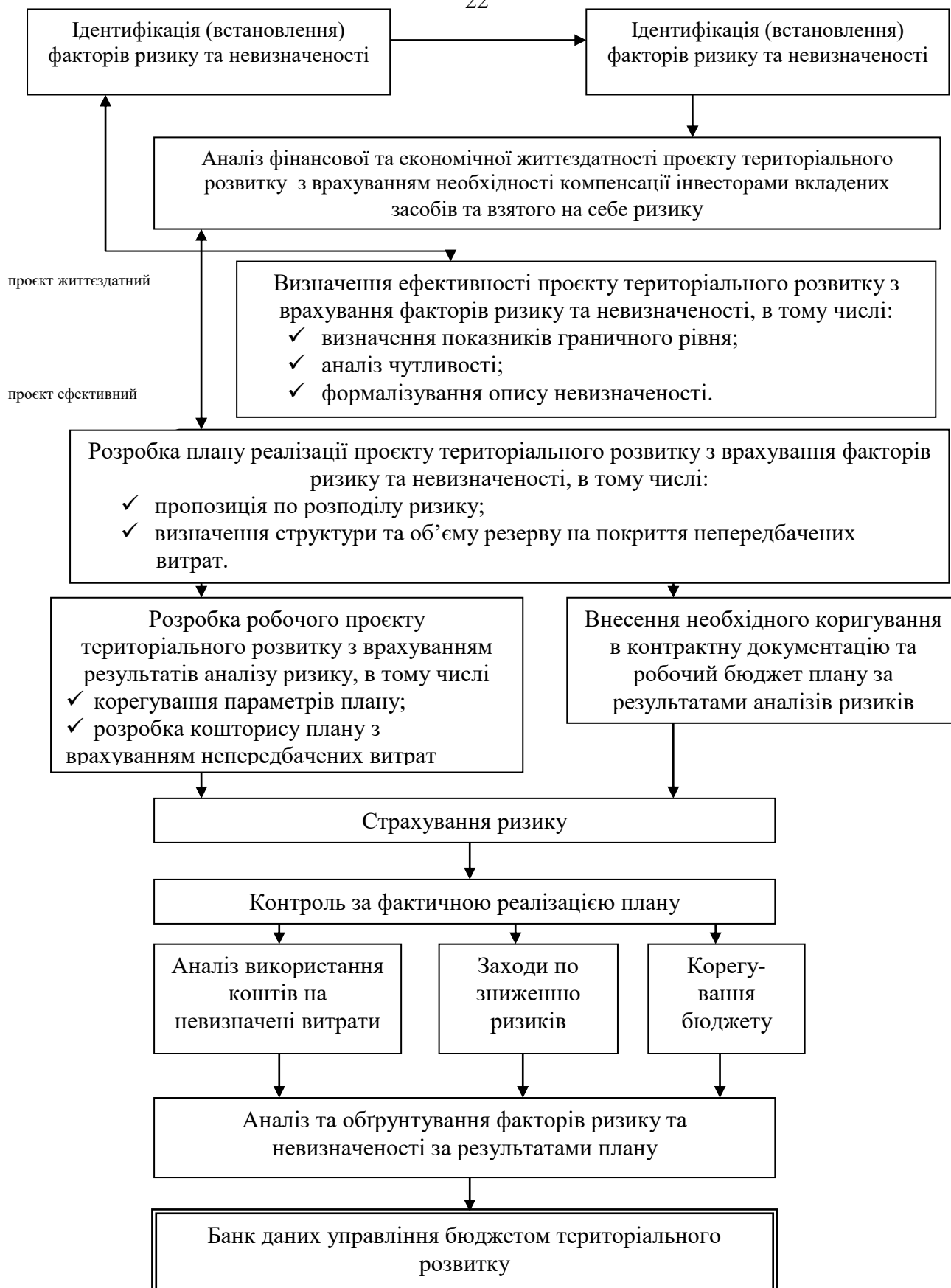


Рис. 5. Складові елементи життєздатності проекту територіального розвитку

Обґрунтовано економіко-математична модель розвитку місцевого утворення (модель економічного зростання), яка є центральною ланкою даної методології. Зазначена модель являє собою кількісний опис процесів обміну, споживання, виробництва та розподілу різнотипних ресурсів на території. При цьому кількісний опис процесів обміну і розподілу ресурсів здійснюється у формі рівнянь балансу. Вони описують зазначені процеси в розглянутий момент прогнозованого періоду (в даному році), в той час як опис процесів споживання і виробництва проводиться в формі динамічних рівнянь, що зв'язують кількісні показники в різні моменти прогнозованого періоду (в сьогоденні і майбутньому році). Територіальні баланси, що представляють собою кількісні співвідношення для натуральних або вартісних показників, що відображають різні аспекти економічної діяльності на території місцевого утворення, є важливою складовою частиною даної методології. Можна відзначити три основних напрямки використання територіальних балансів при вирішенні зазначеної задачі:

1. Територіальні баланси як математичні обмеження у зазначеній вище економіко-математичній моделі розвитку. На цій посаді вони реалізуються як відповідні рівняння в системі, яка описує розвиток територій в прогнозованому періоді;

2. Територіальні баланси як плани розподілу ресурсів для досягнення поставленої мети розвитку місцевого утворення. В цій якості вони реалізуються як варіанти і елементи управлінських рішень в загальній стратегії розвитку;

3. Територіальні баланси як системи вихідних даних для економіко-математичної моделі. На цій посаді елементи балансів реалізуються як екзогенні змінні в моделі економічного зростання місцевого утворення.

Зазначено, що територіальні баланси в обґрунтування стратегії розвитку місцевих утворень використовуються як:

- аналітичні залежності при побудові економіко-математичної моделі розвитку. Зокрема, баланс населення на даній території використовується як залежність між такими соціально-економічними показниками, як чисельність населення на території, трудові ресурси, коефіцієнти народжуваності і смертності, міграційні потоки. Зведений фінансовий баланс використовується як залежність між фінансовими потоками коштів, які надходять і розподіляються в сфері суб'єктів господарювання, державних і недержавних організацій, а баланс грошових доходів населення - в сфері домашніх господарств. Баланс місцевого майна використовується в економіко-математичній моделі, перш за все, як залежність між приростом основних фондів господарюючих суб'єктів і виробленими інвестиціями з різних джерел;

- вихідні дані для прогнозу розвитку місцевого утворення за допомогою створеної економіко-математичної моделі. Так, прогноз динаміки населення на території здійснюється за допомогою коефіцієнтів народжуваності і смертності населення, а також показників механічного руху населення, безпосередньо визначаються з балансу населення. З іншого боку, при розгляді ситуації на певному часовому зрізі використовуються дані по фактичній зайнятості населення (в тому числі - по галузях) і за загальною кількістю працездатного

населення, які фігурують у відповідних рядках балансу трудових ресурсів. При розгляді процесів економічного зростання використовуються дані по потокам фінансових і матеріальних коштів, які містяться у відповідних рядках фінансових і матеріальних балансів. Для визначення показників, що характеризують схильність населення до споживання і накопичення використовуються дані балансу грошових доходів і витрат населення. Нарешті, інформація по вихідним величинам основних і оборотних фондів для всіх галузей (на початку прогнозованого періоду) надходить з балансу національного багатства;

- нормативні дані для плану розвитку місцевого утворення. На цій посаді використовуються відповідні показники територіальних балансів, отримані після вирішення задачі вибору оптимальної стратегії розвитку. Найважливішими показниками тут є фінансові потоки коштів, що інвестуються в різні галузі (і, в тому числі, показники капітальних витрат місцевого бюджету), а також поточні витрати бюджету. Для місцевого сектора економіки нормативними можуть бути також показники фондоозброєності і фондівіддачі, розраховані за допомогою даних за розмірами основних фондів і планованим розмірам випуску розглянутих господарюючих суб'єктів (які містяться окремими рядками в балансах національного багатства і в матеріальних і фінансових балансах).

При виборі напрямків територіального розвитку головним аргументом на користь того чи іншого вибору з'являться соціальні результати, перш за все зміна параметрів якості життя. Завдання Концепції модернізації народногосподарського комплексу території - запропонувати певну послідовність дій, які протягом фіксованого терміну з великою ймовірністю допоможуть поліпшити якість життя населення, з одного боку, і створять більш надійну матеріальну та інституційну базу для його зростання в перспективі, з іншого. При цьому за замовчуванням приймається, що всі зміни якості життя з точністю, достатньою для цілей оцінки та аналізу, реєструються системою соціально-економічних індикаторів, що використовуються у період розробки і реалізації.

Головним аргументом при виборі напрямків модернізації публічного управління територіальним розвитком і її самостійних територіальних утворень повинні стати довгострокові соціальні результати, перш за все параметри якості життя. Якщо владі належать переважні повноваження в сфері регулювання відносин між господарюючими суб'єктами, громадянина і влади, а також при встановленні мінімальних соціальних стандартів, то на місцевому та регіональному рівні влади лягає велика частина відповідальності за життєзабезпечення населення і виконання соціальних зобов'язань (рис. 6). Розробка Концепції враховує: обов'язковість дотримання Конституції України, яка встановлює статус країни як соціальної держави, яка зобов'язана охороняти працю і здоров'я людей і неухильно виконувати основні соціальні зобов'язання; незмінність або еволюційну передбачуваність правил регулювання відносин, що діють в період розробки, господарських суб'єктів і держави, (в першу чергу податкове, митне, валютне та грошово-кредитне регулювання), а також дотримання і захист майнових та немайнових прав громадян і

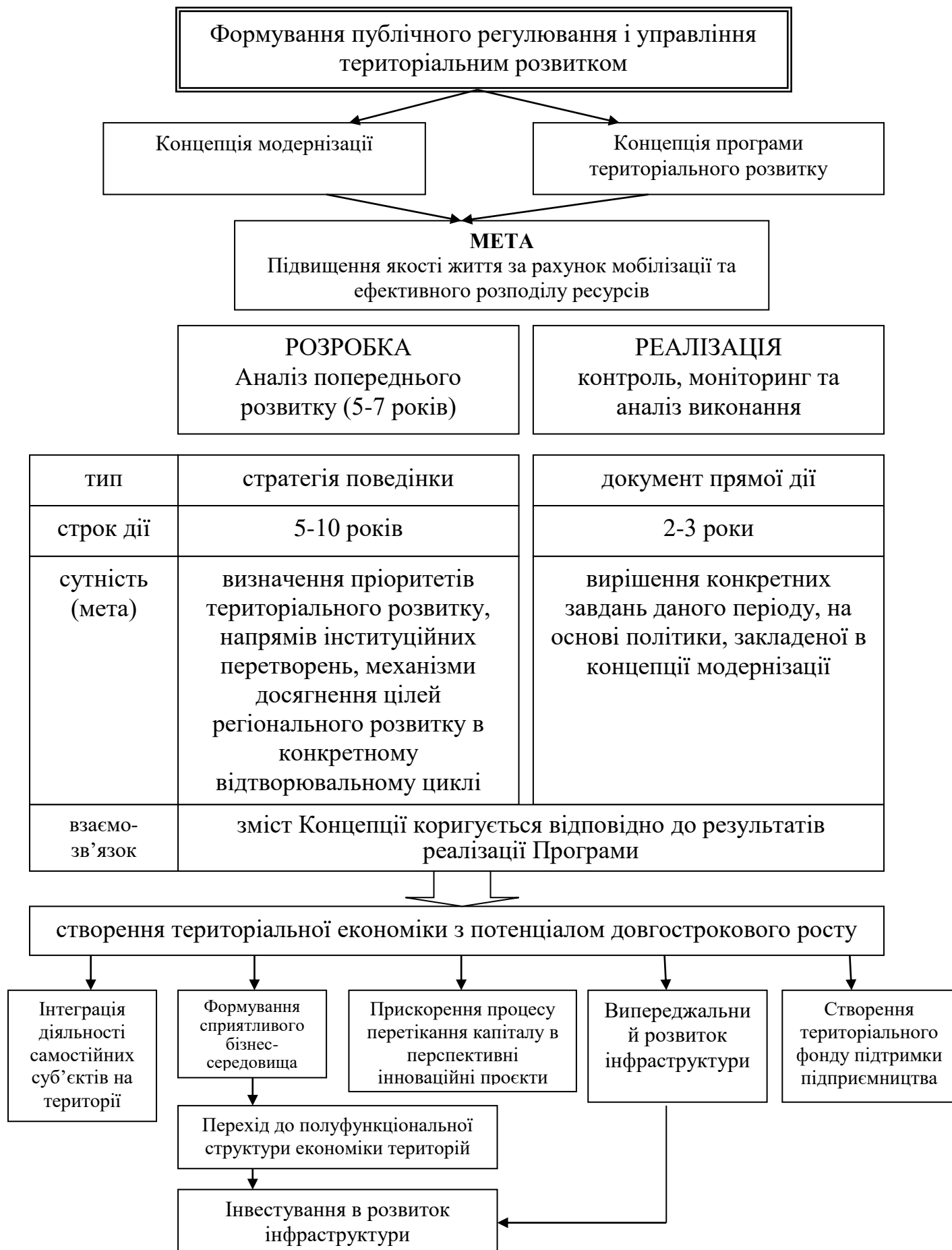


Рис. 6. Рекомендовані системні та структурні перетворення територіальним розвитком

інших суб'єктів соціально-економічних відносин; пріоритетне значення рішення соціальних завдань для безконфліктного суспільного розвитку; перевагу економічних, а не адміністративних форм регулювання взаємовідносин безлічі економічних агентів в регіоні; результати попереднього аналізу, що дозволили визначити і сформулювати основні перешкоди успішному розвитку різних територіальних утворень регіону, з одного боку, і можливість активізувати недостатньо задіяні механізми модернізації та ефективного використання ресурсного потенціалу, яким вона володіє, з іншого.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено вирішення важливої наукової проблеми обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробки науково-практичних рекомендацій щодо публічного управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації соціально-економічної системи України.

1. Державне регулювання, використовуючи специфічні механізми управління і спираючись на сформульовані пріоритети, призначене створювати кращі умови для територіального розвитку. Доповнено та уточнено зміст публічного управління територіальним розвитком у єдності синтезу підходів: стратегічного, контролюючого, автоматизації, витратному, що на відміну від раніше існуючих має вплив громадськості на створення інтегральної оцінки розвитку території, що забезпечить орієнтацію на вирішення соціально-економічних проблем територій. Ефективність публічного управління територіальним розвитком, визначається зіставленням рівня досягаються цілей громади та витратами ресурсів. Зазначено, що соціальна орієнтація публічного управління територіальним розвитком змушує стимулювати господарський розвиток, націлене на стратегічні, а не на поточні цілі. Зростання, що досягається без урахування вимог збалансованого розвитку, ініціює деградацію взаємопов'язаних компонентів території.

2. Визначено, що основною метою публічного управління сталим територіальним розвитком є досягнення найбільш ефективного і рівномірного розподілу економічної активності по території країни. Розвинуто програмно-цільовий підхід до публічного управління територіальним розвитком, який на відміну від раніше існуючих базується на соціальній справедливості та передбачає реалізацію територіальних цілевих програм за участі громадськості що базується на синергетичному ефекті від економічної ефективності; соціальної ефективності; ресурсної ефективності. Зазначено, що програмно-цільовий підхід до публічного управління територіальним розвитком передбачає: економічну ефективність, яка вимагає раціонального розподілу виробництва в просторі і максимального використання економічного потенціалу території з метою загальнонаціонального добробуту; соціальну справедливість, тобто такий просторовий розподіл економічної діяльності, при якому жителі території мають більш-менш рівні можливості досягнення бажаного добробуту.

3. Зазначено, що публічне управління сталим територіальним розвитком в сучасному світі набувають все більшого розвитку не тільки в рамках державного устрою великих і складних територіальних утворень, а й виходить (трансцендує) на рівень

міждержавних відносин, а також і на нижні рівні державної влади - місцевих органів влади. Обґрунтовано парадигму публічного управління територіальним розвитком, як власної активної стратегії розвитку території, яка містить механізми: розвитку територіальних громад на основі інноваційного зростання та європейських цінностей; самоорганізації (взаємодії і зв'язку); екологізації (поліпшення внутрішніх показників еколого-економічної ефективності); публічності (комплекс заходів, націлених на вивчення потреб, інформування та встановлення контактів з громадськістю), що забезпечує соціальну, політичну, економічну самоідентифікацію території.

4. Аргументовано побудову моделі публічного управління територіальним розвитком, що включає в себе відображення всіх складових її підсистем. Обґрунтовано методичний підхід до формування публічного управління територіальним розвитком за рахунок узгодженого взаємозв'язку моделі територіального розвитку з моделлю розвитку держави, шляхом розробки: фактичної моделі (відображає поточний стан територіального розвитку, динаміку показників, статичних параметрів); ідеальної моделі (відображає стратегічні цільові показники територіального розвитку, прогноз, цільовий стан); реалістичної моделі (відображає прийнятні цільові показники, що розробляються на основі порівняльного аналізу фактичної та ідеальної моделі), за рахунок дотримання принципів: моделювання (використання єдиного математичного апарату), документообігу (єдність засобів візуалізації і документування), цифровізації (наскрізне використання цифрових технологій).

5. Визначено, що методи дослідження територіальної структури господарства, які використовують зараз (аналіз сформованих територіальних структур, ретроспективи розвитку, дослідження, засновані на абстрактному мисленні та ін.) застосовують в неповній мірі, що значно знижує їх наукову і практичну цінність. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами, який передбачає комплексний підхід визначення територіально-інфраструктурного зонування економіки (промислові пункти, райони, сільськогосподарські зони, транспортні магістралі, соціально-економічні райони) шляхом застосування концептуальних моделей розвитку територіальної структури господарства, визначення просторових залежностей між елементами реально існуючих територіальних еколого-соціально-економічних систем. Розвиток публічного управління територіальним розвитком визначається в загальних рисах вивченням територіальної диференціації умов розміщення, складанням і аналізом альтернативних варіантів і вибором серед них кращого.

6. Зазначено, що принциповою відмінністю публічного управління територіальним розвитком від будь-яких інших видів управління є попередня розробка цілісної моделі проєкту, її аналіз, узгодження, затвердження, і потім вже реалізація. Публічне управління територіальним розвитком доповнено відповідними моделями екологічної, етнічної, економічної динаміки, а також моделями загального розвитку територіальної системи. Шляхом розробки публічної моделі взаємодії держави, громади, бізнесу, який включає ключові чинники розвитку території, а саме: етносоціальні, етногеографічні, експоненціальну залежність в економічному просторі суб'єктів господарювання на базі яких забезпечується побудова

трипараметричної логістичної моделі, що забезпечить зменшення пасіонарної напруженості на території. Застосування таких моделей дозволяє прогнозувати, планувати і контролювати, перш за все динаміку територіальної системи.

7. Здійснено оцінку ефективності публічного управління ресурсним потенціалом та соціально-економічним розвитком територій, де визначено що регіони України здатні до розширеного відтворення. Право розпорядження природними ресурсами завжди належить суб'єкту господарювання, який має право його використовувати в формі активу, але зовсім не обов'язково з метою розширення ресурсного територіального потенціалу. Публічне управління ресурсним потенціалом в переважній більшості випадків відображає лише напрямок руху території економіки, але оцінити напрямок макросистеми можна лише тоді, коли використовуються динамічні ряди порівнянних показників. Запропоновано порівнювати показники за ефектом масштабу, по зміні рівнів цін, коригуючого коефіцієнта, індекс споживчих цін.

8. Визначено, що механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком на основі проєктного управління являють собою сукупність наукових методів і практичних прийомів, які можуть бути використані при аналізі і конструюванні складних і надскладних об'єктів, і вирішення різноманітних проблем, що виникають у всіх сферах управління соціально-економічними, і технологічними системами. Удосконалено механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком на основі проєктного управління при реалізації програм Державним фондом регіонального розвитку національних проєктів, органами місцевої влади та громад, що сприятиме створенню взаємопов'язаних компонентів інституційного, ресурсного забезпечення та формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів на території.

9. Зазначено, що мета заходів та дій, які відбуваються в рамках учасницького бюджетування, полягає у побудові на місцевому рівні зв'язків між мешканцями, згуртуванні їх навколо спільних ідей та ініціатив, які подаються в рамках бюджету участі та поліпшують життя в громаді. Визначено, що організаційно-економічний механізм управління територіальним розвитком, який на відміну від раніше існуючих базується на партиципаторному бюджетуванні, за рахунок відкритості процесу дискусії, прийняття рішень, враховуючи проєктний принцип, що забезпечить ефективність довгострокової співпраці місцевої влади та громадськості. Рішення ключової проблеми територіальної політики - проблеми вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку територій - здійснюється шляхом надання окремим регіонам селективної підтримки за рахунок державних бюджетних і позабюджетних коштів.

10. Запропоновано інституційний механізм публічного управління територіальним розвитком, який базується на принципах представницької демократії, а саме: народного суверенітету, інститут старост, залученість громади, організація місцевого самоврядування, за рахунок формування представницьких органів на місцях (місцевих рад), що забезпечить головний суб'єкт місцевого самоврядування реалізовувати свої законні права та інтереси. Адміністративно-територіальна політика безпосередньо пов'язана практично з усіма сторонами просторового розміщення продуктивних сил. Територіальні параметри регіональної економіки

утворюють основну сферу реалізації виробничого потенціалу національної макроекономіки на її регіональному рівні. Сукупність ринкового потенціалу територіальної економіки представлена реальним діапазоном можливих форм її реалізації, головною з яких виступають державні цільові програми територіального розвитку, що визначають масштаби селективної підтримки регіонів, спрямованої на прискорений розвиток в них пріоритетних галузей, стимулювання підприємницької активності, посилення експортного потенціалу територій.

11. Розвинуто підхід до формування бюджетної політики територіального розвитку, який на відміну від раніше існуючого базується на бюджеті участі та забезпечує громадські консультації щодо визначення інвестиційних пріоритетів території, враховуючи формулу оцінки потреб населення. Бюджетна політика територіального розвитку уповноважує орган виконавчої влади: здійснювати оперативне управління бюджетом розвитку; проводити аналіз, оцінку і відбір інвестиційних проєктів для надання грошових коштів і державних гарантій за рахунок коштів бюджету розвитку: забезпечувати узгоджене фінансування інвестиційних проєктів за рахунок коштів інвесторів і коштів, що виділяються з бюджету; надання інвесторам гарантій за рахунок коштів бюджету територіальних громад.

12. Визначено, що основним завданням стратегічної концепції взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства можуть бути: виявлення місця і ролі місцевого утворення в територіальному поділі праці; виявлення поточних і перспективних потреб населення місцевого співтовариства, співвіднесення з нормативним рівнем для найбільш ефективного розподілу матеріальних, трудових і фінансових ресурсів місцевого утворення; збалансованість між окремими сферами і елементами місцевого господарства, забезпечення соціально-економічного зростання, підтримка пропорційності економічного розвитку. Удосконалено підхід до формування концепції взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства, де для вирішення проблем залучаються місцеві неприбуткові організації з власними ресурсами, додатково залученими коштами (місцевого бюджету, благодійних фондів, міжнародних організацій, приватних осіб) для реалізації програм територіального розвитку, що забезпечить врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних особливостей місцевого самоврядування.

13. Зазначено, що управління інститутом територіальної громади - це безперервний процес, що включає такі види управлінської діяльності, як постановка цілей і завдань, всебічна оцінка обстановки (ситуації), вироблення рішень, організація їх реалізації, контроль та аналіз ходу виконання і коригування прийнятих рішень. Обґрунтовано організаційно-методичний підхід до управління інститутом територіальної громади, який на відмінну від раніше існуючого включає механізми об'єднання громадськості, органів влади, самоврядування, за рахунок налагодження дієвого міжсекторного співробітництва, що забезпечить вирішення об'єктивно назрілих соціально-економічних, інфраструктурних проблем території. Специфіка управління подібними системами полягає в тому, що їх стан одночасно вимагає підтримки окремих параметрів, стабілізації і антикризового впливу на інші параметри. По суті, мова завжди йде про багатоцільове управління, яке змушене вирішувати паралельно всі перераховані завдання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

1. Ковальський М. Р. Цілі і основні принципи публічного регулювання і управління територіальним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1656>
2. Ковальський М. Р. Програмно-цільовий підхід до публічного управління територіальним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1666>
3. Ковальський М. Р. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів в контексті публічного управління територіальним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1738>
4. Ковальський М. Р. Іноземний досвід публічного управління територіальним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1893>
5. Ковальський М. Р. Механізми державного регулювання ресурсним потенціалом територій. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 20. С. 71–75.
6. Ковальський М. Р. Програмно-цільові методи публічного управління територіальним розвитком. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 19. С. 110–114.
7. Ковальський М. Р. Теоретичні підходи до публічного управління територіальним розвитком. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 85–91.
8. Ковальський М. Р. Метод експерименту щодо раціонального використання території на моделях територіальної структури регіону. Публічне управління та митне адміністрування. № 3 (30). 2021. С. 64-68.
9. Ковальський М. Р. Контрурбанізація та субурбанізація: сучасні процеси територіального розвитку. Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління. Випуск 2 (15) 2021. С. 294-302. URL: <http://vdu-nuczu.net/ua/8-ukr/141-vipusk-2-15-2021>
10. Ковальський М.Р., Платонов О.І. Публічне управління мультимодальними моделями розвитку територіальних систем. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2021. Вип. 4. С. 81-86. *Особистий внесок: доведено, що на територіальному рівні існує подвійний позитивний зворотний зв'язок.*
11. Ковальський М.Р., Пустовойт Є.О. Ресурсний територіальний потенціал і методичні основи його оцінки. Публічне урядування. 2021. № 3 (28). С. 31-37. *Особистий внесок: Визначено, що ефективність вибору напрямів розвитку території визначається повнотою обліку її потенційних можливостей.*
12. Дацій О.І., Ковальський М.Р. Моделювання процесів управління соціально-економічним територіальним розвитком. Публічне урядування. 2022. № 1 (29). С. 36-41. *Особистий внесок: доведено, що в рамках управління*

проектом моделі являють собою не тільки інструменти пізнавальної діяльності, а й інструменти реального управління.

13. Ковальський М.Р. Публічне управління особливостями формування і розвитку територій. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 32 (71) № 5. 2021. С. 1-6.

14. Ковальський М.Р. Методологія моделювання управління територіальним розвитком. Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. Вип. 1 (6) 2017. С. 390-396. http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13609/3/Стаття_9_Ковал_ский.pdf

15. Ковальський М.Р., Седов Г. Ю. Аналіз зарубіжного досвіду реформ у сфері надання адміністративних послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 15-16. С. 109-113. *Особистий внесок: розвинуто основні підходи та принципи, що використовуються у світовій практиці, для проведення реформи системи надання адміністративних послуг на регіональному рівні.*

16. Ковальський М.Р., Ортіна Г.В., Єфіменко Л.М. Концепція публічного управління територіальним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 6. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/75/76> *Особистий внесок: застосовано системний аналіз у якості основного методу дослідження динаміки розвитку та структури територіальної системи.*

17. Банчук-Петросова О.В., Ковальський М.Р. Оцінка рівня державного регулювання щодо забезпечення результативності реалізації експортного потенціалу регіону.. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 2 (100). С. 26-31. *Особистий внесок: встановлено, що існуючі методичні прийоми оцінки рівня державного регулювання розвитку експортного потенціалу регіону залежать від порівняння рівнів перспективного розвитку потенціалу регіонів та виявлення його кількісної оцінки.*

18. Ковальський М.Р., Банчук-Петросова О.В. Формування механізмів публічного управління соціально-економічним розвитком територій в умовах глобалізації. Наукові перспективи. 2022. № 4. С. 42-51. *Особистий внесок: Визначено, що більшість територій мають чітко виражену моноспеціалізацію, при цьому сама географія перешкоджає створенню в цих місцях великомасштабного виробництва, не пов'язаного прямо з використанням вуглеводневої сировини.*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію

19. Банчук-Петросова О.В., Ковальський М.Р. Стратегія державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності у контексті децентралізації. Eurasian Academic Research Journal. (Yerevan, Armenia). 2020. № 37. С. 75-79. <http://www.earj.org/sample-page/english/archive/>. *Особистий внесок: визначено теоретичні підходи до розроблення стратегії державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні.*

Статті, опубліковані у періодичних виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

20. Yakushyk I., Chervinskaya L., Chervinskaya T., Chumak O., Kovalskyi M.R. Actualization of extra-economic factors of information society in new economy system of state, regions and entrepreneurial structures. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. No 5 (40). P. 506-513. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3380> (WoS) *Особистий внесок: обґрунтовано актуальність дослідження територіальних позаекономічних чинників та євроінтеграційних пріоритетів в контексті суспільних трансформацій та глобалізаційних викликів інформаційного розвитку.*

21. Nataliia Levchenko, Ganna Shyshkanova, Yuriy Zelenin, Prykhodko Volodymyr, Maksym Kovalskyi. Global trend of decarbonization as a determining factor of development of external economic activity of metallurgical enterprises. *Rural sustainability research*, 2022, Volume 47 (342). pp. 61-75, DOI: <https://doi.org/10.2478/plua-2022-0008> **Scopus** *Особистий внесок: розроблено метод оцінки ефекту розв'язки на територіальному рівні за комплексним підходом.*

22. Pohrishchuk, B., Bardadym, M., Kovalskyi, M., Martusenko, I., Rogov, V. (2023). Scenario modeling for sustainable development in dynamic environments. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 18, No. 10, pp. 3327-3332. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.181032>. **Scopus** *Особистий внесок: передбачено вибір статичного та динамічного типу адаптації, що визначає зміст адаптаційних процедур для забезпечення сталого розвитку територій.*

Тези конференцій

23. Ковальський М.Р. Публічне управління територіальною організацією регіонального виробництва. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю “Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу”: збірник матеріалів конференції, м. Київ, 25 січня 2022 р. / ред. кол.: І. А.Семенець-Орлова (гол. ред.), І. І.Каліна (заст. гол. ред), Ю. В. Мазур (упоряд. і відп. ред.) та ін. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. С. 223-225.

24. Ковальський М.Р. Публічне управління економічним і соціальним розвитком території. Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки України у глобалізаційному та інформаційному суспільстві: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (29 жовтня 2021 року) / за заг. ред. О.І. Пархоменко- Куцевіл. Переяслав, 2021. С. 156-159.

25. Ковальський М.Р. Державна політика інтеграції економічних потенціалів територій. *Materialy XVII Mezinarodm vedecko - prakticka konference «Zpravu vedecke ideje -2021»*, Volume 3 : Praha. Publishing House «Education and Science». С. 17-19.

26. Ковальський М.Р. Розвиток регіональної політики в умовах

територіального поділу. Materiały XVII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji , «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami - 2021», Volume 1 Przemysł: Nauka i studia. С. 44-46.

27. Ковальський М.Р. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління територіальним розвитком. Матеріали за XVII міжнародна научна практична конференція, Образованието и науката на XXI век - 2021 , 17 - 25 октомври , 2021: Софія.« Бял ГРАД-БГ ». С. 18-20.

28. Ковальський М.Р. Публічне управління державними цільовими програмами розвитку територій. Materials of the XVII International scientific and practical Conference Fundamental and applied science - 2021 , October 30 - November 7, 2021: Sheffield. Science and education LTD. С. 33-35.

29. Ковальський М.Р. Удосконалення адміністративно-територіального поділу регіонів України. Трансформація системи публічного управління в умовах воєнного часу: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня 2022 року) / за заг. ред. О.І. Пархоменко-Куцевіл. Переяслав, 2022. С. 123-126.

30. Pavlo Ivanyuta, Evgen Kartashov, Nadiia Datsii, Maksym Kovalskyi, George Abuselidze, Olena Aleinikova (2022) Right Ownership as the Particularization of Territorial Formations in the Conditions of Decentralization Reform of Ukraine. Computational Science and Its Applications – ICCSA 2022: 22nd International Conference, Malaga, Spain, July 4–7, 2022, Proceedings, Part II. LNCS, vol. 13376, pp. 126-143, doi: 10.1007/978-3-031-10450-3_10. *Особистий внесок: визначено, що об'єкти права власності, як форми правового регулювання суспільних відносин, чітко пов'язані межами території, особливо в період реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.*

АНОТАЦІЯ

Ковальський М.Р. Публічне управління сталим територіальним розвитком в умовах модернізації соціально-економічної системи України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2024.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних і методологічних засад, розробці науково-практичних рекомендацій, удосконалення публічного управління територіальним розвитком. Уточнено зміст публічного управління територіальним розвитком. Розвинуто програмно-цільовий підхід до публічного управління територіальним розвитком. Розроблено системну парадигму публічного управління територіальним розвитком. Обґрунтовано методичні засади побудови публічного управління територіальним розвитком. Розроблено методичний підхід до оцінки ефективності механізму раціонального використання потенціалу території громадами. Запропоновано концептуальні напрями територіального розвитку. Здійснено оцінку

ефективності публічного управління ресурсним потенціалом та соціально-економічним розвитком територій. Удосконалено механізми державної підтримки публічного управління територіальним розвитком. Визначено шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму управління територіальним розвитком. Запропоновано інституційний механізм публічного управління територіальним розвитком. Розвинуто підхід до формування бюджетної політики територіального розвитку. Визначено особливості взаємодії держави та громади на засадах соціального партнерства. Удосконалено організаційно-методичний підхід до управління інститутом територіальної громади.

Ключові слова: публічне управління, сталий територіальний розвиток, територіальні пріоритети, державний контроль, суспільні цінності, громадськість, потенціал території; соціальна справедливість, територіальні громади, ідентифікація території, територіально-інфраструктурне зонування, регіональна стратегія розвитку, партиципаторне бюджетування, представницька демократія, інститут старост, бюджет участі, соціальне партнерство

ANNOTATION

Kovalskiy M.R. Public management of sustainable territorial development in the conditions of modernization of the socio-economic system of Ukraine. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2024.

The dissertation is devoted to substantiation of theoretical and methodological bases, development of scientific and practical recommendations on improvement of public management of territorial development.

The conceptual and categorical apparatus is investigated by supplementing and clarifying the content of concepts, namely: the concept of public management of territorial development in the unity of synthesis of approaches: strategic (formation of territorial development priorities), controlling (concept of state control over proper implementation of established regulatory procedures), automation mechanisms for automatic detection of deviations of actual indicators from planned), cost (minimization of public expenditures per unit of growth of territorial development), which in contrast to the existing ones has public influence on the creation of an integrated assessment of territorial development; allocation and use of resources), which will provide a focus on solving socio-economic problems of the territories.

A program-targeted approach to public management of territorial development has been developed, which, unlike the previous ones, is based on social justice and provides for the implementation of territorial targeted programs with public participation based on the synergetic effect of economic efficiency (rational distribution of production and maximum use of economic potential). ; social efficiency (distribution of economic activity, in which the inhabitants of the territory have equal opportunities for welfare) resource efficiency (rational use of natural

resources and environmental potential of the territory).

The paradigm of public management of territorial development as own active strategy of development of the territory which contains mechanisms is developed: development of territorial communities on the basis of innovative growth and European values; self-organization (interaction and communication); greening (improvement of internal indicators of ecological and economic efficiency); publicity (a set of measures aimed at studying the needs, informing and establishing contacts with the public), which provides social, political, economic self-identification of the territory.

The methodical approach to formation of public management of territorial development at the expense of the coordinated interrelation of model of territorial development with model of development of the state, by development of: actual model (reflects a current condition of territorial development, dynamics of indicators, static parameters) is substantiated; ideal model (reflects strategic targets of territorial development, forecast, target state); realistic model (reflects the adopted targets, developed on the basis of comparative analysis of the actual and ideal model), by following the principles: modeling (use of a single mathematical apparatus), document flow (unity of visualization and documentation), digitization (end-to-end use of digital technologies).

A methodical approach to assessing the effectiveness of the mechanism of rational use of the potential of the territory by communities, which provides a comprehensive approach to determining the territorial and infrastructural zoning of the economy (industrial sites, districts, agricultural areas, highways, socio-economic areas) by applying conceptual models of territorial structure, spatial dependencies between the elements of the really existing territorial ecological, socio-economic systems.

Conceptual directions of territorial development are offered by development of public model of interaction of the state, community, business which includes key factors of development of territory, namely: ethnosocial, ethnogeographic, exponential dependence in economic space of subjects on which basis construction of three-parameter logistic model is provided. reduction of passion tension on the territory.

Improved mechanisms of state support for public management of territorial development on the basis of project management in the implementation of programs by the State Fund for Regional Development of national projects (financing of territorial development projects on a competitive basis and in accordance with regional development strategies and action plans), local authorities and communities projects, the use of modern territorial-technological units), which will contribute to the creation of interconnected components of institutional, resource provision and the formation of motivational factors for the intensification of innovation processes in the territory.

The institutional mechanism of public management of territorial development is proposed, which, unlike the previous one, is based on the principles of representative democracy, namely: people's sovereignty (the source of supreme political power in a democracy is the people), the institution of elders. trust of voters),

community involvement (formation of a new, effective system of administrative-territorial organization of Ukraine), organization of local self-government (decentralization of power in Ukraine and significant expansion of powers of territorial communities), through the formation of representative bodies on the ground (local councils). subject of local self-government (association of territorial communities (OTG)) to exercise their legal rights and interests.

An approach to the formation of budgetary policy of territorial development has been developed, which in contrast to the existing one is based on the budget of participation (part of the budget of the territorial community, the amount of which is determined based on budgetary possibilities of the city). , which became the winners of the competition) and provides public consultations on determining the investment priorities of the territory (taking into account the technical feasibility and financial analysis of the proposed projects), taking into account the formula for assessing the needs of the population. forecast of priorities for the organization of social services).

The organizational and methodological approach to the management of the institution of territorial community has been improved, which, unlike the previous one, includes mechanisms of uniting the public, authorities, self-government, by establishing effective intersectoral cooperation (strengthening local self-government, stimulating territorial community members as socially and economically active). subjects of city development), which will ensure the solution of objectively mature socio-economic, infrastructural problems of the territory.

Key words: public administration, sustainable territorial development, territorial priorities, state control, public values, public, territory potential; social justice, territorial communities, territorial identification, territorial and infrastructural zoning, regional development strategy, participatory budgeting, representative democracy, institution of elders, participatory budget, social partnership

Відповідальний за друк *Ковальський М.Р.*

Підписано до друку 10.03.2024 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.